

Васильківський Сергій Іванович
УКРАЇНСЬКИЙ ЖИВОПИСЕЦЬ, ПЕЙЗАЖИСТ

Составители:

Е. Маноха
В. Горовенко

Сторожа запорозьких вольностей

Українська церква

Хата в Опішні

Околиця.

Сільська вулиця.

Полтавщина.

Весна в Україні.

Козацький двір.

Український пейзаж.

Чумацький шлях.

На варті.

Козача левада

**Полковник реєстрового
лівобережного полку у кунтуші.**

Гармаш часів гетьмана І.Мазепи.

Писар військовий.

**Кобзар-сліпець з
хлопчиком-поводирем.**

Січковий дід

Тип запорожця.

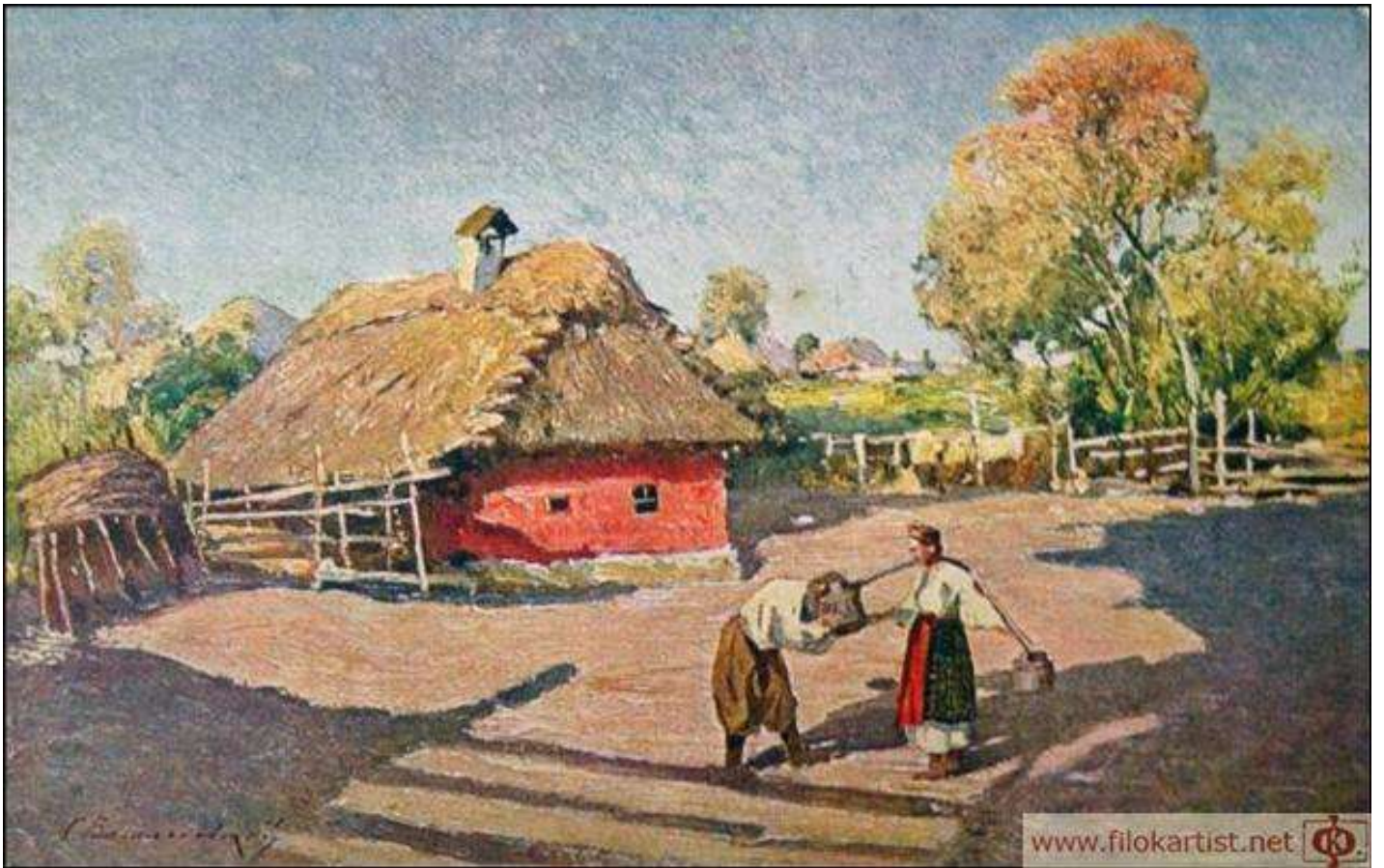
Тип запорожця.

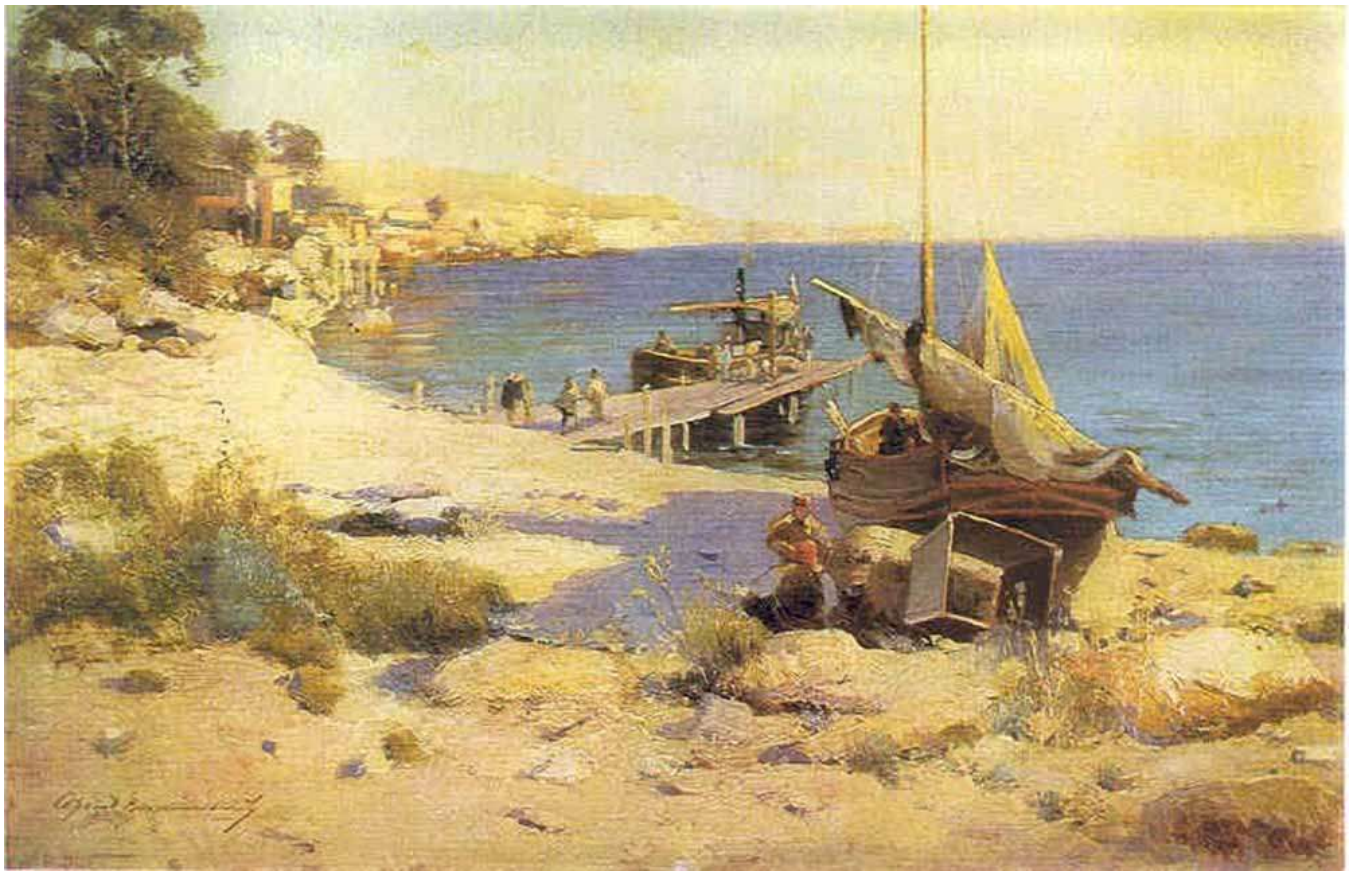

Задунайский запорожець.

Сергій Іванович Васильківський народився 7 жовтня 1854 року у мальовничому місті Ізюм Харківської губернії в сім'ї писаря. Середовище і оточення, в якому зростав майбутній художник на Слобожанщині, було особливо благодатним для формування його творчої особистості. Його дід-чумак, який походив з козацького роду, привив молодому Сергієві інтерес до української старовини, а мати — любов до народних пісень і фольклору. В 1861 батьки Сергія переїхали до Харкова. В роки навчання молодий митець мав змогу користуватися бібліотекою свого родича, поета Володимира Александрова, в якій були твори Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Миколи Гоголя, що справили на нього глибоке враження.

На вимогу батька Васильківський вступив до Харківського ветеринарного училища. Але залишив там навчання, через неплатоспроможність і влаштувався працювати канцелярським службовцем при Харківському казначействі.

У 1876–1885 роках Васильківський навчався у пейзажному класі Петербурзької Академії Мистецтв у Михайла Клодта (1832–1902) і Володимира Орловського (1842–1914). Успішне навчання доповнювалося враженнями від виставок передвижників та поїздок на батьківщину.

У студентські роки він зазнавав нестатків, жив на горищі в Академії, у так званій «казьонці» Молодий Сергій часто подорожував Україною і створив низку відомих пейзажів «Весна в Україні», «Влітку», «Кам'яна балка», «На околиці», що дозволили йому взяти участь у конкурсі на золоту медаль та всеросійській академічній виставці. За пейзажні етюди, в яких художник передавав мальовничість української природи, він отримав 5 срібних і одну малу золоту медаль, а за картину «На Дінці» — велику золоту і право на зарубіжну поїздку для фахового вдосконалення.

У березні 1886 року Васильківський виїхав за кордон. Він жив у Франції і подорожував Англією, Іспанією, Італією, Південною Африкою та Німеччиною, де познайомився з колекціями художніх музеїв. Васильківський багато працював і виставляв свої твори у Паризькому салоні.

Перебування за кордоном укріпило рішення майстра спрямувати свій талент на розвиток пейзажного жанру в українському мистецтві. Васильківський мандрував пішки Харківщиною і Полтавщиною, спускався Дніпром до Запоріжжя. Художник малював українські праліси та левади, сільські хати і вулиці в різні пори року, часто з не вибагливими жанровими мотивами, що органічно вписувалися в природу. Починаючи з академічного періоду, Васильківського приваблювали мотиви сутичок козаків з татарами. Переважно, твори художника мали узагальнений характер, в яких була відсутня динамічна дія чи поширений в той час етнографічно-побутовий сюжет, за винятком таких, як «Сутичка козаків з татарами» і «Побачення». Вони трактувалися романтично і були споріднені за настроєм з народним пісенним фольклором.

Типовий сюжет Васильківського — озброєний козак-вершник в степу або група козаків на сторожі, в кінному поході чи на відпочинку «Козачий пікет», «Сторожа Запорозьких Вольностей» («Козаки в степу»), «На варті», «Козак в степу. Тривожні ознаки». До цієї групи творів близькі й краєвиди, в назвах яких народна пам'ять зберегла інформацію про історичне минуле («Козача гора», «Козача левада»).

В центрі картини «Козачий пікет» — троє коней на світанковому лузі; справа, біля багаття, сидять козаки, що несуть варту в степу. Простір неба й глибина неозорих далей, оповитих блакитно-ліловим туманом, соковитість степових трав і вологість повітря передаються тональними градаціями колірних відтінків. Жанрова сцена виступає невід'ємною частиною світу природи, тому картина, позначена рисами історичного полотна, по суті залишається пейзажем. Картина «Сторожа Запорозьких Вольностей» вважається найзначнішим твором митця на історичну тему. Два вершники, зупинивши коней, вслухаються в тишу безлюдного, випаленого сонцем степу. В міцних постатях — впевненість і гідність. Зображені зі спини, в легкому повороті вліво; попереду, на горизонті, блищить смуга Дніпра, справа — курган; над ними високе небо з хмарами: невід'ємні від пейзажу вони підсилюють його значимість. Вершники на сторожі. Їх статичність тимчасова й в будь-який момент може змінитися на рух. В загальній світлій колірній гамі зеленкувато-вохристих і голубуватих тонів стриманим акцентом виступає контраст червоного й білого у козацькому одязі. Спрямований вглиб, до горизонту, рух хмар, плавні, спокійні ритми просторових планів передають безмежність

світло-повітряного середовища, епічність пейзажу. Відмовившись від зовнішньої оповідності, художник досягає внутрішнього заглиблення у простий сюжетний мотив, сутністю якого є ідея патріотизму. «Козача левада» — один з найкращих зразків пейзажного жанру в українському мистецтві кінця 19 ст. Стелиться вглибину затишний заливний луг. За ним блакитніє подана узагальнено смуга дерев. (В Україні луг з деревами біля ставка чи річки називають левадою — у таких місцях зупинились перепочити або оселялись козаки, чумаки). Високе небо у світлих хмарах, правдиве, точного відтворене освітлення. Небо і земля майже порівну ділять вертикаль формату — це надає простому мотиву величності, а неспішне чергування планів залучає до споглядання, до вживання в напоєний сонцем і повітрям, оновлений голубою імлою літній краєвид з характерними прикметами сільського життя. Справа, на другому плані — темно-зелені високі осоки (теж подані загальною масою). Постаті двох селян, що відпочивають у їх затінку, і воли в центрі композиції, що п'ють воду з озера, гармонійно вписуються в нього. В колориті панує м'яка насичена гама зелено-блакитних кольорів, збагачена відтінками і рефlekсами; градації тонів створюють ілюзію просторової глибини. Виразність картині додає і різноманітна фактура живописної поверхні — трави на передньому плані написані точно і вільно, луг — пастозно, а небо — щільнішим мазком. Посднання образу неминучої краси і величі природи з назвою — «козача левада» — розширює асоціативний потенціал твору, виявляє його надчасність.

У 1900 р. організував у Харкові першу персональну виставку (120 творів). Усвідомлюючи суспільну роль мистецтва, брав участь у різних акціях — ініціював і очолив оздоблення будинку [Полтавського земства](#) разом з Самокишем видав альбом «З української старовини» (1900, російською мовою, перевиданий виданням «Мистецтво» у 1991 р. українською мовою) та «Мотиви українського орнаменту» (1912); був серед організаторів художнього училища у Харкові (1912). З метою збору матеріалів до альбому і розписів будинку земства у 1890–1900 рр. об'їздив Україну, побував на [Кубані](#).

Для Полтавського земського будинку Васильківський виконав три великоформатні композиції, в яких постав історичний образ Полтавщини у характерних сюжетах: «Козак Голота», «Чумацький ромоданівський шлях», «Вибори полковника Мартина Пушкаря».

В 1912 р. на другій персональній виставці в Харкові Васильківський представив серію акварельних зображень історичних діячів— [Богдана Хмельницького](#), [Петра Дорошенка](#), [Василя Кочубея](#), [Петра Могили](#) та інших, при створенні яких користувався старовинними [гравюрами](#) і живописними портретами. Того ж року експонував 33 роботи на великій виставці українського образотворчого мистецтва в Києві (383 твори, 47 учасників). В [станкову](#) пейзажну канву до кінця життя продовжував вплітати козацьку тематику: близько 1905 р. створена картина «Козак в степу», в якій настороженість вершника зливається з тривожним настроєм вечірнього степу і неспокійного неба; 1911 р. — «Козак-Мамай», де в образі народного героя проступали портретні риси самого художника; близько 1915 р. — «Дума про трьох братів» написана, як і панно «Козак Голота», на тему відомої історичної думи. У своїй останній картині — «Похід козаків» Васильківський розробляє улюблений сюжет більш узагальнено і піднесено. Роздолля степу і простір неба, розмірений впевнений ритм потоку вершників, насичена колірною гама — все пронизане музикою козацького маршу. У своїй останній картині втілював життя стверджуюче світо сприймання і відданість козацькій історії України.

Перед смертю він заповів Музею Слобідської України понад 1340 своїх творів та значну суму грошей, які, за його бажанням, мали піти на створення у Харкові великого національного художнього музею. Художник Васильківський залишив після себе гідний набуток для українського мистецтва — майже 3000 робіт, в останні дні життя півтори тисячі з них передав [Харківському художньому музею](#) (більшість загинула в роки Другої світової війни); зараз в музеях і приватних збірках нараховують близько 500 його творів^[2].